

door mr. H. Th. ten Hagen-Pot

Mevrouw mr. H. Th. ten Hagen-Pot is voorzitter van het CDA-Vrouwenberaad. Zij reageert op de bijdrage van dr. B. de Vries 'De kostwinner de deur uit?' in de rubriek Documentatie in Christen Democratische Verkenningen nr. 2/83.

Individualiseren en (on)afhankelijkheid

In een vorige aflevering van Christen Democratische Verkenningen stond de inleiding, die dr. B. de Vries in oktober 1982 hield voor het CDA-Vrouwenberaad. Hij stelde daarin een aantal vragen aan het Vrouwenberaad, c.q. aan mij als vertegenwoordigster daarvan.

Omdat de begrippen individualiseren en (on)afhankelijkheid in en buiten het CDA regelmatig verschillend geïnterpreteerd worden en daardoor aanleiding worden voor misverstanden, vaak ten nadele van de emancipatiebeweging van vrouwen, zal ik hier nu niet ingaan op zijn vraag naar de derde en vierde fase, maar mij beperken tot zijn vragen: 'Wat bedoelt het Vrouwenberaad met een zekere individualisering van de gezinspartners' en 'Vindt het Vrouwenberaad, dat individualisering wèl of niet gepaard moet gaan met vermindering van de onderlinge afhankelijkheid van elkaar'.

Voor mijn gedachtengang is het nodig onderscheid te maken tussen de mens in zijn zijnsstructuur en de mens in zijn functioneren in de samenleving; anders gezegd: wat hoort wezenlijk bij iedere mens en hoe functioneert deze mens in de samenleving.

Mijns inziens mag je ook in het CDA uitgaan van de mens als unieke individuele persoonlijkheid. Immers: iedere mens is door God als unieke persoon geschapen,

met (zogenoemde) mannelijke en vrouwelijke eigenschappen; hij/zij heeft aan zijn/haar persoon gebonden mogelijkheden en beperktheden en een heel individuele levensgeschiedenis, zoals: geboren uit die en die ouders, op dat plekje in Nederland of daarbuiten, in dat gezin, met die jeugd, schoolopleiding, werkervaring, seksualiteitsontwikkeling, dat huis waar hij/zij nu woont en leeft, alleen of met die man/vrouw/kinderen.

Deze mens kan alleen zelf denken, voelen, ervaren, geloven, handelen; heeft een innerlijke vrijheid, die iemand in de gevangenis laatst omschreef als: 'ook binnen de vier muren van mijn cel denk ik vrij'. (Vrijheid in deze zin gebruikt is wezenlijk anders dan het begrip vrijheid, dat wij hanteren als wij over de vrijheid van de mens spreken, die in de samenleving functioneert.)

Ook wezenlijk bij de mens hoort zijn afhankelijkheid van andere mensen. Hij/zij kon slechts die individuele persoonlijkheid worden in relatie met anderen. (De relatie tussen God en de mens laat ik in dit verhaal buiten beschouwing.)

Voor de ontwikkeling van die mens is ook belangrijk, dat hij/zij het gevoel heeft geaccepteerd te worden zoals hij/zij is, zijn/haar talenten te mogen ontplooiën naar eigen aard en mogelijkheden (impliceert beperktheden), eigen keuzen te kunnen en mogen maken en zelf verantwoordelijkheid te kunnen dragen.

In mijn gedachtengang is deze individuele mens een gegeven, waar je niet het etiketje egoïstisch of op zichzelf gericht op kunt plakken.

Ook in het functioneren in de samenleving zijn mensen fundamenteel van elkaar afhankelijk en mogen op elkaar een beroep doen. Bij het Laatste Oordeel zal aan ieder van ons persoonlijk gevraagd worden, hoe wij in de maatschappij hebben gestaan. Wat wij met onze talenten gedaan hebben, of wij onze verantwoordelijkheid ten opzichte van andere mensen hebben waargemaakt, of we ons ingezet hebben voor gerechtigheid, solidair zijn geweest met de zwakken en onze vrijheid niet hebben gebruikt ten koste van anderen.

Naast die fundamentele afhankelijkheid van mensen onderling, kunnen mensen kiezen voor specifieke afhankelijkheden bijv. in huwelijk, dienstverband of politieke partij.

Daarmee verlies je niet je eigenheid. Je doet vanuit die eigenheid een bewuste keuze voor een bepaald verband, waarbinnen je dan een zekere wederkerige afhankelijkheid aanvaardt. Die afhankelijkheid zou zich dan ook moeten beperken tot dat verband, maar voor de gehuwde vrouw werkt deze keuze door op elk moment, dat ze in de samenleving optreedt. Zij wordt als persoon ondergeschikt gemaakt aan haar relatie en ze heeft het gevoel, dat men vaak vergeet, dat ze er zelf als persoonlijkheid ook nog is.

Vandaar haar vraag om individualisering, wat zoveel wil zeggen als: zie toch, dat ik behalve mijn functie als moeder en huisvrouw ook nog iemand ben met een stuk

eigenheid; met eigen talenten, eigen keuzen, eigen verantwoordelijkheid. Dat heeft niets te maken met egoïsme, dat heeft ook niets te maken met verminderen van onderlinge afhankelijkheid van mensen. Dat heeft alles te maken met de persoonlijkheid, die de vrouw in diepste wezen is en blijft, ook in het huwelijk.

Aan het aangesproken willen worden op *eigen* verantwoordelijkheid ligt dezelfde gedachte ten grondslag. De gehuwde vrouw wil in de samenleving aangesproken, verantwoordelijk gesteld worden als persoon en niet als deel van het huwelijksverband. Als zij zich naast de gezinsverantwoordelijkheid, die ze draagt, wil ontplooiën zeggen anderen vaak, dat zij dat niet combineren kan met haar gezin; als zij haar talenten wil gebruiken in de samenleving, bijv. door arbeid tegen betaling te willen verrichten, zeggen anderen, dat zij toch een man heeft, die verdient en dat zij niet solidair is met mensen, die geen werk hebben. Zij voelt zich in die gevallen niet geaccepteerd als volwassen persoonlijkheid, die zelf in volle verantwoordelijkheid beslissingen kan nemen. Vandaar de vraag aangesproken te willen worden op de *eigen* verantwoordelijkheid.

Wanneer in de vrouwenbeweging de woorden individualisering en streven naar onafhankelijkheid gebruikt worden dan is het volstrekt ten onrechte die vrouwen-c.q. de emancipatiebeweging af te schilderen als bezig met eigenbelang en bezig met verminderen van de onderlinge afhankelijkheid. Dat heeft dezelfde achtergrond als ik boven schetste: dat niet de onderlinge afhankelijkheid binnen het huwelijksverband bepalend is voor alles wat vrouwen zelf als persoonlijkheid in de samenleving willen ondernemen.

Het is eigenlijk te gek, dat er een hele emancipatiebeweging op gang moet komen om vrouwen weer in staat te stellen dat stukje eigenheid te beleven.